

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА РАЙСКИЯТ ГАЗ /ДИАЗОТНИЯТ ОКСИД?

Диазотният оксид е безцветен, незапалим газ с леко сладникава миризма, който се прилага като **упойка в медицината** вече повече от 150 години и продължава да се използва широко за медицински, стоматологични и ветеринарни цели. От неотдавна диазотният оксид започна да се прилага и в **хранително-вкусовата индустрия** като смесител и разпенващ агент. За тази цел се употребяват зарядни устройства за бита сметана или „уипети“ под формата на стоманени цилиндри от 8 грама.

Още през Викторианската епоха е установено, че при вдишване газът може да предизвика еуфория, придружена от приятни и психеделични ефекти. Именно това предизвика употребата му с развлекателна цел по време на партита с райски газ.

През новото хилядолетие диазотният оксид отново се появи като едно от най-често използваните **„легални“ упойващи вещества** от юноши и млади хора по време на партита. Поради законната си употреба, диазотният оксид може да бъде закупен в супермаркети, заведения за обществено хранене, онлайн или дори в клубове в повечето държави членки на Европейския съюз.

КАКВИ СА РИСКОВЕТЕ ЗА ЗДРАВЕТО?

Вдишването на диазотен оксид може да доведе до **интоксикация и увреждания**, като **респираторни, сърдечносъдови, неврологични и психиатрични**. В някои случаи тези увреждания могат да бъдат по-сериозни. Например, ако случайно се използват летливи вещества или газове, които са много по-токсични, ако потребителите комбинират употребата на диазотен оксид с алкохол или други наркотици или ако газът се вдишва директно от капсули или цилиндри, вместо от балон.

Освен това, малките каплети често са евтин **нерегламентиран внос от Китай** и е установено, че съдържат частици и маслени остатъци, които не се срещат в тези, закупени от оторизирани производители и предназначени за употреба като анестетик или в хранително-вкусовата промишленост. Тъй като ефектите са краткотрайни и приятни, хората могат да го приемат последователно и многократно. Съобщенията за инциденти са именно при такъв прием. **Комбинирането на диазотен оксид с алкохол и наркотици увеличава вероятността за причиняване на вреда.**

**ЗДРАВНИТЕ РИСКОВЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА ДИАЗОТЕН ОКСИД
НАРАСТВАТ, КОГАТО:**

- Веществото се **вдишва директно**, а не чрез балон; използва се интензивно (няколко контейнера един след друг), често и в **комбинация** с други психоактивни вещества.
- Употребяващият **има психично и/или респираторно** заболяване.
- Веществото се използва **в близост до пътища или водни басейни**, поради ефектите върху координацията и баланса на човека след неговата употреба.
- Веществото се използва, когато **мозъкът все още расте**, това може да повлияе върху развитието му.

ТЕНДЕНЦИЯТА – ПОВИШЕНА УПОТРЕБА НА РАЙСКИ ГАЗ ЗА ЗАБАВЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПА ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ

Повишената употреба на диазотен оксид (райски газ) в местата за забавление в Европа през последните 10 години предизвиква загриженост. Все по-често се отчитат сериозни здравни и социални вреди, свързани с неговата употреба. Сигналите, които се получават от европейските страни предполагат интензивна употреба на диазотен оксид, особено сред младите хора (на възраст 15-29 години).

Причини за по-голямата популярност на райския газ през последните години е лесната достъпност, ниската цена, краткотрайните ефекти, общото възприемане от употребяващите, че е относително безопасно и социално приемливо вещество.

В Европа най-често се употребява на музикални фестивали, преди и по време на посещение в места за забавление, на домашни партита. За България употребата е характерна както в места за забавление, така и по морските курорти през лятото и в училищните райони.

РЕГУЛАТОРНИ ПРАКТИКИ В НЯКОИ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ:

Във **Франция** от 1 юни 2021 г. е приет закон за забрана на продажба на диазотен оксид на непълнолетни и контролиране на продажбите в интернет. Съществува и забрана за продажба/употреба съгласно общински подзаконови нормативни актове.

В **Ирландия** от 2010 г. е незаконно диазотния оксид да се продава като психоактивно вещество.

В **Литва** употребата на диазотен оксид е позволена само за медицински и/или промишлени цели. Компаниите, които използват веществото, трябва да получат разрешение преди да започнат дейността си. Търговията се осъществява само от оторизирани компании. Не е разрешена продажбата на дребно, както и по пощата.

В **Дания** от юни 2020 г. са приети мерки за превенция на употребата на райски газ, които включват: да не се продава на лица под 18 години; да не се продава на места за продажба на алкохол, тютюн и електронни цигари; забранява се вноса и продажбата на големи контейнери с райски газ; допуска се продажба на части потребители на не повече от 2 пълнителя (патрона) на ден.

В **Нидерландия** през есента на 2021 г. в Парламента е внесено предложение за регулаторни мерки, свързани с диазотен оксид, насочени към ограничаване на достъпността му за употреба за развлечение и гарантиране на законното (подходящото) му използване за технически цели или като хранителна добавка. В него е включена забрана за продажба на непълнолетни, възможност за закупуване на максимум 10 патрона на възрастен и без включени балони. Забранява се продажбата на контейнери за употреба за развлечение, възможно е използването само за промишлени и технически цели.

РАЗРАБОТВАНЕ НА ЕФЕКТИВЕН ОТГОВОР ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ЗЛОУПОТРЕБАТА НА ДИАЗОТЕН ОКСИД

СТЪПКА 1: Провеждане на **оценка на риска**.

СТЪПКА 2: **Идентифициране** на мястото, средата и целевите групи.

Това ще позволи интервенциите да са конкретни и добре насочени. Мерки за **противодействие на видимостта и достъпността**.

СТЪПКА 3: Формиране на партньорства и **мобилизирание на общността**.

1. Видимост:

- **Да не се излага на видни места в магазините;**
- **Да не се използват промоции** за увеличаване на продажбата;
- Да се поставят ярки **кошчета за отпадъци** на горещите точки;
- Да **се почистват** по-често улиците.

2. Достъпност:

- **Да се ограничат местата за продажба**, за да не може диазотният оксид да се купува заедно с алкохол или през нощта;
- Да се **ограничи продажбата на големи количества** за частни лица;
- Да се извършва **проверка** на възрастта при онлайн покупки;
- Да се **забрани** продажбата на диазотен оксид в нощните заведения.

3. Кампании за повишаване на информираността:

Да се провеждат **целеве** и конкретни кампании.

СТЪПКА 4: **Оценка** на ефективността на предприетите мерки.

ИЗТОЧНИЦИ:

<https://ncpha.government.bg/bg/> – Национален център по общественото здраве и анализи

НАЦИОНАЛЕН ФОКУСЕН ЦЕНТЪР
ЗА НАРКОТИЦИ И НАРКОМАНИИ

– <https://www.nfp-drugs.bg/>

ПРЕВАНТИВНО-
ИНФОРМАЦИОНЕН
ЦЕНТЪР ПО
ПРОБЛЕМИТЕ НА
НАРКОМАНИИТЕ – СОФИЯ

София, август 2024 г.